

Nové nocoviště HAVRANŮ *na Královéhradecku*

Přilet havranů na nocoviště na štítské písčovně. Prosinec 2019. Foto: Lukáš Kadava

Havran polní (*Corvus frugilegus*) byl v některých kulturách spojován s moudrostí. A nikoli náhodou, krkavcovití ptáci náležejí spolu s papoušky k nejinteligentnějším ptákům. Avšak spíše nalezneme mytologická spojení havranů s oním světem, tito ptáci bývají spojováni se smrtelností či válkou. V běžné lidské představivosti je tento pták vnímán spíše jako metafora temnoty. Možná i proto byl havran, přestože byl v českých zemích vždy rozšířeným druhem, jak ostatně svědčí řada místních pojmenování, všemožně pronásledován.

U havranů nalézáme rozvinuté sociální chování, hnízdí v koloniích a i mimo hnízdní období společně nocují. Právě nocování, přiletý na nocoviště a složité rituály předcházející vlastnímu nocování, jsou jedním z nejsilnějších zážitků, které nám ptáci mohou na našem území předvést. Nocoviště většiny českých havranů se prakticky vždy nachází někde v lužním lese po-

dél Labe či Vltavy. Známa jsou nocoviště v Českých Budějovicích, Pardubicích či Nymburce.

Ve východních Čechách jsou známé údaje o hnízdění havranů již od konce 19. století. Z okolí Chlumce nad Cidlinou na Královéhradecku pocházejí první údaje z počátku 20. století stejně jako z Pardubicka. Přesnější a úplnější data jsou k dispozici až z poloviny 20. století, zejména z kolonií v Pardubicích a v Chrudimi, kde byl počátek hnízdění dobře doložen. V okolí Chlumce nad Cidlinou havrani kdysi hnízdili v početné a dlouho užívané kolonii v polesí Štít u Pamětníka. Hnízda byla umístěna na 120–150 let starých borovicích lesních. Kolonie existovala zcela jistě již před druhou světovou válkou a možná již na počátku 20. století. Kolonie byla také někdy místně nazývána „Holička“. Čítala několik set hnízd, ale v 50. letech 20. stol. kolonie značně utrpěla kácením stromů. V roce 1952 zde bylo jen 20–25 hnízd, v roce 1954 devět a v roce 1955 posledních osm hnízd.

Nocoviště na Pardubicku jsou všeobecně známa. Naopak v Královéhradeckém kraji údaje o nocovištích havranů zcela chybí. Vzhledem k hnízdění se zde nocoviště jistě nacházela, nicméně v novém miléniu je mi znám pouze jediný záznam o nálezu hejna „několika tisíc havranů v remízu u železničního mostu v Třebši v Hradci Králové po setmění, 2. ledna 2000“. V zimě 2018/2019 byli nalezeni tři havrani, kteří nocovali společně s vránami na písčově Štít u Chlumce nad Cidlinou. A právě tady bylo v zimní sezóně 2019/2020 nalezeno první velké

nocoviště havranů v Královéhradeckém kraji v novém miléniu.

Vlastní nocoviště bylo umístěno na listnatých stromech, rostoucích na ostrovech na jezeře, které zde vzniklo po těžbě štěrkopísku, obklopeno borovými lesy. Zajímavé je, že havrani sdíleli společný prostor s vránami šedými a černými, pro které je toto nocoviště v současnosti nejpočetnější v České republice. Počty havranů navíc v průběhu zimy kolísaly. Nejvyšší počty byly sečteny 27. 12. 2019, kde jsem přímým sčítá-

„Přilet na nocoviště probíhá jako obrovský a velkolepý rituál, jehož smysl stěží můžeme pochopit (lze nanejvýš vytvářet teorie o upevňování sociálních svazků, které ovšem poněkud ztrácejí na přesvědčivosti, pozorujeme-li pohyb masy čítající několik desítek tisíc jedinců). Havrani, přilétající ve velkých hejnech z mnoha směrů, se nejprve shromáždí na některém místě dále od vlastního nocoviště, a potom přílelnou společně v gigantickém mraku, zatemňujícím oblohu. K obsazení vlastního nocoviště ale ještě zdaleka nedorazí. Některá hejna se usadí na okolní stromy, takže je dokonale obalí, zatímco jiná stále krouží ve vzduchu. V jednom okamžiku se snesou ke stromům obsypaným havrany a sedící havrani hromadně vzlétnou. Tímto způsobem se postupně střídají a v jakýchkoli rytmických vlnách se pomalu posouvají k nocovišti. I na nocovišti však pokračuje toto dmuví, stoupání a klesání, vlny havranů se převálují nad lesem jako pára nad hrncem, větve stromů praskají pod tíhou desítek těl, a pak se naráz osvobozují, hejna provádějí ve vzduchu složité akrobatické tance, vše za ohlušujícího krákání. Je to živelná dynamika bouře, valícího se kouře, vodních vírů, chumelenice, lijáku. Pohyb ustává až za tmy, ale ještě dlouho do noci pokračuje krákání a hašteření.“

David Storch: Havraní rituály. Vesmír 74 /1995.

ním i odhady přiletujících hejn dospěl až k číslu 7000 ptáků. Mezi havrany bylo i několik desítek kavek. Začátkem ledna klesly počty havranů už na zhruba 2500 havranů. Havrani začali ze zdejší krajiny odlétat již v druhé polovině února, kdy se zde zdržovala již jen tisícovka ptáků a 22. února bylo na písčově sečteno již jen 250 havranů a ptáci nocovali v borovicích při břehu písčovny. Při návštěvě lokality 1. března již

havrani zjištění nebyli. Není bez zajímavosti, že počty nocujících vran byly po celé zimní období 2019/2020 prakticky konstantní a pohybovaly se kolem 600 nocujících vran, až v druhé půli února a začátkem března poklesl jejich počet na 400 ptáků. Důvod, proč si krkavcovití ptáci vybrali zrovna Chlumecko, tedy přímo místa, kde před desítkami let hnízdili, není jasné. Jisté je, že pravděpodobně v důsledku klimatických

změn, tedy zejména mírnějších zim, dochází v posledních několika letech ke změnám zimní distribuce krkavcovitých ptáků ve střední a východní Evropě. Havrani nebudou výjimkou. Není bez zajímavosti, že v téže sezóně, kdy bylo havraní nocoviště nalezeno na Královéhradecku, tradiční zimoviště a nocoviště v Nymburce zůstalo zcela bez havranů. Podle místních pozorovatelů, kteří havrany v městě na Labi sledují od poloviny 60. let minulého století, byla tato zima první, kdy havrani v Nymburce chyběli.

Patrně se nedá očekávat, že by se ostrovy štítské pískovny staly útočištěm krkavcovitých na další desítky let tak, jako jsme byli doposud zvyklí na tradičních nocovištích. V každém případě je mihot černých křídel nad vrcholky štítských sosen nevšedním zpestřením zdejší tiché zimní krajiny, stejně jako nebeské křížení letek hejn krkavcovitých ptáků s hejny kormoránů či morčáků, pro něž je štítská pískovna rovněž oblíbenou zimní zastávkou.

Lukáš Kadava

Zdroj:

ČSO 2020: <https://birds.cz/avif/> Ornitologická databáze.

Lemberk V. 2011: Hnízdění havrana polního (*Corvus frugilegus*) ve východních Čechách – historie a současnost. *Panurus* 20: 43–68.

Mazagajski T., Śmihorski M., Halba R., Wozniak A. 2008: Long-term population trends of corvids wintering in urban parks in central Poland. *Polish Journal of Ecology* 56: 521 – 526.

Hejna křikavcovitých ptáků obsazují před odletem na nocoviště stromy v okolní krajině. Foto: Lukáš Kadava